

Otázka konfese dnes

Dnešní doba před nás staví mnohé nové otázky, s nimiž je třeba se vyrovnávat. Na naší modré planetě se zkrátily vzdálenosti, zrychlil se tep společnosti a prohloubily se generační rozdíly. Ať je náš pohled na současný svět jakýkoli, ve společnosti zřetelně cítíme napětí politické, hospodářské, ekologické a mezináboženské. To vše je kombinováno se střetem dotýkajících se či vzájemně se prolínajících kultur. Naše česká společnost si postupně zvyká na principy života ve svobodné společnosti a demokratickém státě. Nabídka je regulována poptávkou a fungují další charakteristiky volného trhu. Již jsme si zvykli, že různé společnosti, obchody a továrny krachují a jiné místo nich vznikají. Poměrně často se objevuje nápis „výprodej“ či dokonce „totální výprodej“. Končící obchodní společnost se snaží rozprodat všechno, co ještě zbylo a to i podstatně pod cenou. Některé obchody potřebují před novou sezonou vyprázdnit sklady a „výprodej“ bývá dobrým řešením.

Také církve naší ekumeny zápasí v nové situaci závratně rychle se měnící společnosti. Učíme se nové způsoby misijní služby, řízení církve, hledáme adekvátní komunikační metody. Mnohé státní zákony a směrnice se dotýkají i života a práce církví. Ve chvílích, kdy nestíháme či prožíváme např. krizi identity, se vnucuje myšlenka na totální výprodej. Nepomohlo by také v církvi vyčistit stůl jako v krachující firmě či před novou sezonou a začít znovu? Nebylo by určitým řešením vyprázdnit teologické sklady těžkopádných symbolů a konfesí a začít formulovat křesťanské poselství zcela nově? Ptáme se, v čem je problém neúspěšnosti v budování a službě církve dnes? Není mnoho našich problémů zvěstování a služby způsobeno zastaralým a zrezavělým arzenálem křesťanských dogmat a nebo dokonce i přílišnou vázaností na biblické texty?

Farář Emanuel Vejnar se ve svém článku „*Totální výprodej*“¹ snaží ukázat, co se vyprodává. Podle jeho pohledu je ve výprodeji všechno, co neodpovídá aktuálnímu módnímu stylu. Na prodej je starozákonní důraz na poslušnost Božího slova, novozákonní zvěst o Kristově spásné oběti i pavlovské misijní zaujetí. Někteří skutečně vyprazdňují církevní sklady velkým tempem. Ano, výprodej se koná. Starozákonní etika má pro některé pouze historickou cenu v zachycení pravidel života izraelských pastevců. Zvěst o vykoupení z hříchu a Boží řešení našeho deficitu v kříži Ježíše Krista je prý pro dnešního člověka nepřijatelné. V koutě prodejního pultu leží také misijní pochopení existence církve s důrazem na zvěstování celého evangelia. Jak byste dnes chtěli zvěstovat Ježíšovu cestu, když žijeme v době pluralismu a na mnoha konferencích se dokola omílá slovo tolerance? Mohl by dnes Ježíš na nějaké konferenci ještě provokativně tvrdit: „*Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne*“? Nesnesla by se na něj sprška napomenutí a výtek, kdyby dnes nahlas tvrdil: „*Já jsem ta cesta, pravda i život*“? I apoštol Pavel by musel uznat, že dnes není doba vhodná pro výroky, které si dovolil kdysi psát např. do Říma: „*Všichni zhřešili a jsou daleko od Boží slávy*“. Jak můžeme s takovými „nezdvořilými a útočnými“ výroky vést mezináboženský dialog a tolerovat společnost, ve které žijeme? Nabízí se jedno lákavé řešení: Totální výprodej.

¹ VEJNAR, E.: *Evangelický týdeník-Kostnické jiskry* 37-38/2005, s. 1-2

Nedávno jsem četl či na vlastní uši slyšel z úst známých teologů: „Myslíte, že byl vůbec nějaký pád prvních lidí do hříchu? Nebyla to jen legenda?“ Jiný přinesl „silný“ teologicky argument: „Dnes nemůžete nikoho vyučovat předmanželskou sexuální čistotu, protože by vám všichni mladí lidé odešli.“² Na teologické konferenci zaznělo: „Ve Starém zákoně se vůbec nemluví o tom, co dnes nazýváme homosexualitou.“³ V nedávno publikovaných článcích a studiích se objevuje ochota prohlásit zvěst o substituční oběti Ježíše Krista za lidský hřích za nekonzistentní složku poselství Písma svatého či za výmysl Anselma z Canterbury. Kristova oběť za hřích je nahlížena jako učení, které se na pozadí Starého zákona zvěstuje a vyučuje zbytečně či omylem.⁴ Rozhodující není autoritativnost biblického kánonu, exegeze textů, ale spíše určité filozofické důvody či nepřijatelnost motivu zástupné oběti pro dnešního člověka. Nepřipomíná to totální výprodej skladů krachující společnosti? Někdy se takové a podobné výprodeje označují krycím termínem „civilní interpretace“. Nic civilního v ní ale nevidím. Nejde o interpretaci, ale spíše o výprodej a likvidaci.

Jaké místo mají dnes v našich církvích symbola a konfese? Dosud totiž většina křesťanských církví nepřiznala výprodej věrouky oficiálně a tudíž se vyprodává jen lokálně. V různých liturgiích dosud zaznívá po čtení z Písma svatého: „*Slyšeli jsme slovo Boží. Bohu díky!*“ Kolik křesťanů věří tomu, že slyší slovo Boží? Není to pro některé jen zvyková formalita spíše než vyznání? Při bohoslužbách zaznívají také starokřesťanská vyznání, především Apoštolské a Nicejsko-cařihradské. Athanasiovo a Chalcedonské vyznání se zpravidla nerecitují a zůstávají uvedeny v seznamu věroučných symbol. Reformační církve luterského směru připojují Augsburské vyznání⁵ a proud reformovaný zpravidla 2. Helvetskou konfesi a Heidelberský katechismus jako reprezentanty kalvínského typu reformace. Některé církve braly reformační odkaz tak vážně, že se přihlásily ještě k proudu české reformace a přidaly do své sbírky symbol také vyznání Bratrské, Bratrský katechismus, případně ještě Českou konfesi. Některé české denominace slovo „bratrský“ v nějakém tvaru přidaly do svého názvu.

Jaké je místo věroučných vyznání v našich církvích? V některých zahraničních denominacích jsem viděl, jak kazatelé každý rok písemně obnovují svůj ordinační slib a vyjadřují věrnost svým konfesím. U nás se takové obnovy nedělají. Možná, že i pochopení slibů (včetně ordinačních) je v naší kultuře trochu jiné. Nepromítají se do příliš nezávazného pojetí Písma a konfesí i naše historické zkušenosti z období násilné rekatolizace, nacismu či komunismu? Nenaučili jsme se něco předstírat a naoko slibovat, a přitom to nebrat příliš vážně? Není to tak trochu v našich českých genech?

² Dilna Logos na téma pastorace homosexuálů, 2005

³ Studijní den ERC o pastoraci homosexuálů, 10.2.2005

⁴ Např. In: NADRÁSKY, Karol.: Rozchod s představou zástupné oběti. *Teologická reflexe* 1/2006, s. 27-44 a In: TROJAN, J. S. *Ježíšův příběh – výzva pro nás*. Oikoymene, Praha 2005. Pro zdůraznění konzistentnosti Kristovy oběti v evangeliu viz STOTT, J. R. W.: *Kristův kříž*. Porta libri, Bratislava 2003

⁵ Dnes je možné ho studovat v souvislosti dalších věroučných formulí luterské reformace v krásném vydání *Knihy svornosti*, Kalich, Praha 2006)

České protestantské církve mají v konfesích něco z krásného dědictví jednoty Bratří. Zmíněný proud České reformace měl velkou úctu k Božímu slovu, k věroučným spisům a k církevním řádům. Přesto všechno Písmo svaté, konfese a dogmatické spisy nebyly věcmi podstatnými. Mezi podstatné věci byly zařazeny pouze víra, naděje a láska. To znamená, že Písmo, konfese a řády bylo třeba znovu a znovu exegetovat a interpretovat.

Mezi křesťany se vždy objevovali konfesionalisté a liberálové. Konfesionalisté lpěli na doslovném výkladu konfesí bez ohledu na historický kontext těchto dokumentů. Konfesionalismus není cestou kupředu. Konfesionalismus bývá výrazem strachu a nechoty kontextualizovat (zvěstovat přes hranice jednotlivých kultur). Liberálové v duchu osvícenství místo exegeze a rozvíjení hermeneutiky zavedli kritiku z pozic svého vlastního rozumu. Když je něco pro náš osvícený lidský rozum podivné a nesrozumitelné, pak je lepší to dát do výprodeje. Když něco odporuje duchu doby a kultuře, je lepší se toho zbavit. Tak se zacházelo např. s Ježíšovými zázraky. Pokud tyto zázraky odporovaly běžným vědeckým vysvětlením, byly vyhozeny či reinterpretovány. Tak se zachází také s etikou. Jestliže je dnes ceněna nezávislost a nezávaznost, tak proč by měli lidé vstupovat do nerozlučitelného manželství? Vždyť v Evropské unii je moderní život „na hromádce“.

Jsou dnes starokřesťanské a reformační konfese vhodné do totálního výprodeje? Tuto otázku si musíme klást, když zvěstujeme, teologicky pracujeme či konáme pastorační službu. Je současná krize evropských církví způsobena lpěním na konfesích? Je způsobena tím, že bychom celá staletí zcela špatně chápali centrum evangelia? Měl jsem možnost navštívit mnoho misii konajících a rostoucích sborů také v Americe, Asii a Africe. Nikde jsem neviděl fungující a rostoucí křesťanský sbor založený např. na teologii Rudolfa Bultmanna, Paula Tillicha, Stanley Samarthy, Johna Hicka či Konrada Raiserera. Jistě, absence fungujících příkladů nemusí být ještě stoprocentně přesvědčivá. Závažnější ovšem je, že se mnohé novodobé teologické experimenty vyhýbají dialogu se starokřesťanskými symboly a reformačními konfesemi. Jakoby se někteří domnívali, že tzv. „tradiční“ pochopení biblických textů a věroučných dokumentů je tou největší překážkou oslovení dnešní společnosti.

Nechtěl bych tvrdit, že je třeba zakonzervovat konfese, katechismy a teologická stanoviska minulosti. Teologická práce s různými vrstvami tradice ve spojení s novou interpretací je nezbytností. Právě tak exegeze a kontextuální misiologická hermeneutika jsou dnes velkým úkolem. Nelze ale řešit kazatelské a eklesiologické neúspěchy rozstřílením a opuštěním klasických dogmat a křesťanské tradice. Ve Starém zákoně máme příklad reformace za krále Jošiáše, když byla nalezena a čtena kniha Zákona. To dalo základ pro očišťování kněží i lidu a slavení hodu beránka. Ježíš se velmi často odvolává na Boží zjevení ve Starém zákoně a prvotní církev christocentricky vykládá Písma Starého zákona. Reformace je úzce spojena s návratem k základům a ochotně akceptuje humanistickou zásadu „ad fontes“. Písmo svaté je nově studováno v původních jazycích a odvážně interpretováno. Již samotné slovo „reformace“ připomíná, že nejde o výprodej biblického obsahu, ale o nové zformování teologie, církve a života na nově objevených základech.

V dnešní ekumenické teologii pokračuje zajímavý rozhovor o směřování k jednotě církve. V posledních letech se objevila řada vynikajících studií o možném společném základu jednoty. Nejvíce důrazů směřuje ke 4. století

církevních dějin. Tam mnozí teologové luterští, reformovaní, anglikánští, ale také katoličtí a pravoslavní vidí možnou platformu pro jednotu křesťanů. Vždyť právě v tomto století jsou těžce probíjíána christologická dogmata na pozadí trojičného chápání Boha. S. Mark Heim redigoval sborník, ve kterém jsou shrnuty ekumenické perspektivy k tématu „víra v krédo“.⁶ Mnozí teologové jednotlivých křesťanských tradic se shodují ve vysokém hodnocení Nicejsko-cařihradského vyznání jako nejpřijatelnějšího vyjádření apostolicity církve. Toto krédo akceptované církví Východu i Západu není pouze sjednocujícím prvkem církevní historie minulosti, ale je nejautoritativnějším výrazem křesťanské víry. To neznamená, že toto vyznání je dokonalé a že nepotřebuje korigovat a vykládat. Každá korekce a každý výklad ale musejí být dobře zakotveny v Božím slově a apoštolské tradici.⁷

Zdá se, že situace zvláště evropského křesťanství je tak vážná, že podobně jako v době liberalismu 19. století je možné očekávat zevnitř útoky na všechny články křesťanské víry. Patrně mnozí budou dál atakovat biblické učení a křesťanské konfese s přesvědčením, že slouží pokroku a obrodě. Vážnou otázkou zůstává, jestli řešením problémů dnešního křesťanství je destruktivní kritika textu a hermeneutika, která umožňuje eskamotáže vyhovující apetitu přirozeného člověka. Pokud někdo vyjádří trojiční a christologické články lépe než otcové 4. a 5. století, bude to jistě k dobrému. Pokud je známo, zatím se to nikomu lépe nepodařilo. Církevní otcové nekompromisně odmítali heretické techniky a na druhou stranu dovedli být velmi tolerantní a odmítali vést „bratrské války“ o spisech, ve kterých podle jejich rozpoznání „zbožnost nepřebývala“. Připomínali tímto způsobem, že žádná racionální konceptualizace není adekvátní, aby obsáhla víru předávanou krédy.⁸ Obnova, tak jako v době krále Jošiáše či reformace 15. a 16. století, je spíše spojena se čtením knihy Zákona i evangelia. Na podporu této potřeby se již vytvářejí vyznavačské skupiny, které volají zpět pod autoritu Písma svatého a také k odpovědnému zacházení se starokřesťanskými symboly a reformačními konfesemi. Jedna taková skupina nedávno svolala sedmý evropský vyznavačský sjezd do německého Freudenstadtu na téma: *Evropa na křižovatce: Dekadence nebo návrat ke křesťanským kořenům*.⁹ Dokument upozorňuje na nebezpečí pro dnešní evropskou společnost. Pro dnešní církve doporučuje cestu vyznavačského ekumenismu. Podle názoru signatářů je vyznavačský ekumenismus charakterizován věrností autentické křesťanské víře a je v kontrastu k jiným formám ekumenického sblížení, které často minimalizují rozdíly a snadno se vzdávají křesťanského základu a křesťanské cesty víry.

⁶ HEIM, S. M. (Ed.) *Faith to Creed: Ecumenical Perspectives on the Affirmation of the Apostolic Faith in the Fourth Century*. Faith and Order, Eerdmans, Grand Rapids 1991

⁷ Podle některých může být původ některých výpovědí symbola Romana ještě z doby předpavlovské (M. Norden, Ed. Meyer) podle HROMÁDKA, J. L.: *Křesťanství v myšlení a životě*. Laichter, Praha 1931, s. 64-65

⁸ DE HALLEUX, A.: *Toward a Common Confession of Faith according to the Spirit of the Fathers*. In: HEIM, S. M. (Ed.) *Faith to Creed: Ecumenical Perspectives on the Affirmation of the Apostolic Faith in the Fourth Century*. Faith and Order, Eerdmans, Grand Rapids 1991, s. 44

⁹ The Freudenstadt Appeal. Mezi podepsanými jsou teologové Sakrausky, Beyerhaus, Beck, Stockhausen a Schieser. Konvent se konal 13.-15. října 2004.

Dnes se velmi zřetelně ukazuje, že budoucnost křesťanství vyžaduje společné ekumenické úsilí. V jednotlivých církvích je uloženo mnoho podnětného z pochopení Písma i křesťanských konfesí. Domnívám se, že dnes je velmi důležité teologicky pracovat v ekumenickém kontextu. Ekumenická teologie má daleko větší a pestřejší potenciál k vytváření kontextualizovaných podob církve i její zvěsti. Ekumenická teologie ale zůstane ekumenickou jenom tehdy, jestliže bude založena na autoritativním základu Písma svatého a následných formulací apoštolské víry na ekumenických koncilech.¹⁰ Reformace nebyla a nikdy nebude „totálním výprodejem“. Reformace je novým ohledáním základů Písma svatého, uctívým dialogem se symboly a konfesemi a na nich stavěným ekumenickým vytvářením misijní podoby církve 21. století. Právem dnes řada křesťanů volá po nové reformaci, která by se opřela o Písmo svaté a vedla konstruktivní dialog se symboly a konfesemi a potom také s člověkem dnešní doby.

Pavel Černý

¹⁰ Friesův-Rahnerův plán sjednocení církví na základě víry počítá s Písmem svatým, Apoštolským a Nicesko-cařihradským vyznáním jako základem pro jednotu. Např. In: NEUNER, P.: *Ekumenická teologie*. Vyšehrad, Praha 2001, s. 166-167. Podobně: FILIPI, P.: *Církev a církev*. CDK, Brno 2000, s. 166-167